

Aelred z Rievaulx, *O duszy*, tłumaczenie i przypisy Magdalena Czubak, Kęty: Wydawnictwo Marek Derewiecki 2009, ss. 104.

Wydawnictwo Naukowe Marka Derewieckiego, dawniej zwane „Antyk”, opublikowało kolejną, już trzecią pozycję poświęconą słynnemu, dwunastowiecznemu opatowi z cysterskiego klasztoru angielskiego Rievaulx (1110-1167). Do niedawna jeszcze ta mało komu znana postać stała się w naszych czasach prawdziwym odkryciem, która zainteresowała wielu badaczy oraz zwykłych ludzi. Bez wątpienia sam zakonnik zasługuje na to, jednakże podejmowana przez niego tematyka chrześcijańskiej przyjaźni, o której napisał specjalny traktat teologiczny, wyjątkowy w rozważaniach tamtych czasów, sprawia, że ludzie chcą go dziś znać i czytać. W Polsce, po ukazaniu się kilku artykułów, jedynie wydawnictwo Antyk zaczęło od niedawna publikować dzieła Aelreda oraz książki na jego temat. Trudność bierze się stąd, że oryginalne dzieła tego autora były napisane w kościelnej, średniowiecznej łacinie, stąd ich przekład wymaga wykwalifikowanych tłumaczy języka łacińskiego oraz znawców kultury średniowiecznej. W miarę upowszechniania się studiów z mediewistyki, wzrasta liczba badaczy w Polsce zainteresowanych tą dziedziną. Oprócz najbardziej znanego traktatu o przyjaźni, w tłumaczeniu Mirosława Wylegały¹, wspomniane Wydawnictwo wydało również książkę Ryszarda Gronia, opisującego jałową 25-letnią dyskusję, jaka toczyła się w środowisku amerykańskim na temat orientacji seksualnej Aelreda².

Magdalena Czubak, tłumaczka *O duszy*, jest absolwentką Uniwersytetu Warszawskiego, na którym obroniła dysertację doktorską z tematyki Aelreda. Zajmowała się antropologią i koncepcją przyjaźni u Aelreda. Podjęła się przetłumaczenia *Dialogu de anima*. Za podstawę posłużyło jej łacińskie wydanie dzieł krytycznych A. Hoste i C. H. Talbota: *Aelredi Rievallensis, Opera omnia – opera ascetica* (Corpus Christianorum – Continuatio Mediaevalis I), Turnhout: Brepols 1971.

Aelred znany jest ze swojej działalności polityczno-pastoralnej. Był opatem jednego z pierwszych klasztorów cysterskich w Anglii, w Rievaulx (1132), który pod jego zarządem, w latach 1147-1167, stał się znaczącym ośrodkiem religijno-kulturowym. Napisał kilka utworów historycznych i duchowych, z których największy rozgłos

¹ Aelred z Rievaulx, *Przyjaźń duchowa*, Kęty 2004.

² R. Gron, *Spór o Aelreda. W poszukiwaniu prawdziwego oblicza Aelreda z Rievaulx*, Kęty 2005.

przyniosły mu traktaty duchowe: *Zwierciadło miłości* (*Speculum caritatis*) (1142-1143) i *O przyjaźni duchowej* (*De spiritali amicitia*) (1147/1165). Wszystkie utwory były pisane pod wyraźnym wpływem tradycji augustyńskiej, królującej w owym czasie powszechnie pod szyldem tzw. teologii monastycznej uprawianej w klasztorach.

De anima uważa się powszechnie za ostatni utwór Aelreda powstały u schyłku jego życia, tj. w latach 1163-1166. W opinii jego biografów, W. Daniela, jak również innych badaczy, którzy poszli za jego wskazówką, jest on niedokończony z powodu śmierci autora, na co miałyby wskazywać ostatnie dwa wersy utworu. Jednak uważna lektura ostatnich paragrafów i niewątpliwie osiągnięty punkt kulminacyjny mogą wskazywać na to, iż opat skończył swoje dzieło przed śmiercią. Liczba zachowanych rękopisów, tylko dwóch, pochodzących z XII wieku, i tylko z Anglii, świadczy o jego małej popularności i braku wpływu na pozostałe opactwa cysterskie w Europie. Problematyka duszy, szczególnie teoretyczne dywagacje na jej temat, nie znalazły takiego zainteresowania w bardziej pragmatycznej teologii monastycznej, jaką wówczas uprawiano, dlatego tak małe nią zaciekawienie. Rozważania tego typu były potrzebne, ze względu na ukazanie mechanizmu działania łaski Bożej w człowieku.

Najpopularniejsze dzieło Aelreda, *O przyjaźni duchowej*, ma formę dialogu, jaki prowadzi autor z zakonnikiem Janem. Na tle prostej fabuły przedstawia w trzech księgach (dialogach) problematykę duszy. Najpierw omawia naturę duszy, jej pochodzenie od Boga i nieśmiertelny charakter duchowy oraz jej relacje do ciała (1); następnie przedstawia rolę nierozłącznych trzech władz duszy: pamięci, rozumu i woli, które stanowią samą substancję duszy, dzięki czemu sprawuje ona swoje funkcje: wyobraźni, odczuwania, myślenia i wolnych wyborów (2); z kolei ukazuje stan duszy po śmierci, tzn. po jej oddzieleniu od ciała. Rozważania Aelreda na tle myśli augustyńskiej są czasem oryginalne i nieraz włączają się do ogólnej dyskusji, jaką wtedy prowadzono, na temat natury duszy ludzkiej, jej związku z ciałem i statusem poza nim.

Tłumaczenie traktatu o duszy jest zwięzłe i w miarę łatwe, w jakim stopniu pozwala na to sama tematyka. M. Czubał dała sobie radę z teoretycznymi dysputami, pokonując nie tylko językowo-gramatyczne łamigłówki łaciny kościelnej XII wieku, ale również orientuje się w kulturowo-historycznych szczegółach i niuansach. W przypisach podaje wiele źródeł oraz zamieszcza szczegółową bibliografię, wskazującą na kompetencje i dobre rozeznanie w temacie. Tłumaczenie należy pogratulować dobrze przełożonego dzieła Aelreda i życzyć dalszych sukcesów w tłumaczeniu jego kolejnych książek, by go rozpowszechnić w środowisku polskim.

Ks. Ryszard Groń